

Modul 8: Strategije protiv ideologija nejednakosti

CLIO

Challenging Hostile Views and Fostering Civic Competences

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Oct 2021

Informacije o projektu

Akronim projekta:	CLIO
Naziv projekta:	Challenging Hostile Views and Fostering Civic Competences
Broj projekta:	2019-1-DE02-KA202-006185
Nacionalna agencija:	NaBibb
Internetska stranica:	www.clio-project.eu
Nositelj projekta:	Institut für Didaktik der Demokratie, Leibniz University Hannover
Verzija dokumenta:	1.00
Datum pripreme:	18.07.2020

Ova je publikacija ostvarena uz financijsku potporu Europske komisije. Ona izražava isključivo stajalište njenih autora i Komisija se ne može smatrati odgovornom pri uporabi informacija koje se u njoj nalaze. Broj projekta: 2019-1-DE02-KA202-006185

Konzorcij

Institut für Didaktik der Demokratie
Leibniz Universität Hannover,
Deutschland
www.idd.uni-hannover.de/en

Technical school Nikola Tesla,
Vukovar,
Croatia
www.ss-tehnicka-ntesla-vu.skole.hr

Zespół Szkół Poligraficznych,
Warsaw,
Poland
www.www.zspoligraf.pl

Warsaw Centre for Socio-Educational
Innovation and Training,
Warsaw,
Poland
www.wcies.edu.pl

Nansen Dialogue Centre, Osijek,
Croatia
www.www.ndcosijek.hr

Demokratiezentrum Wien,
Österreich
www.demokratiezentrum.org

SADRŽAJ

Projekt Clio	5
1. Pregled	6
2. Identitet, stereotipi i predrasude.....	6
3. Što znači diskriminacija?	9
4. Ljudska prava	12
5. Borba protiv diskriminacije/stereotipa/predrasuda u obrazovanju	16
6. Interkulturno obrazovanje	19
7. Vježbe koje možete koristiti u učionici	24
Vježba: MUZEJ OSOBNIH PRIČA - PRIČE ROMA (45 minutes)	28
https://muzejosobnihprica.com/en/about-the-museum/	28
8. Nevladine organizacije i mreže koje vam mogu pomoći da naučite više.....	29
9. Literatura.....	30
10. Dodatno čitanje	33

PROJEKT CLIO

Clio je projekt prevencije i suočavanja s desnim ekstremizmom u strukovnim školama. Učiteljima i ravnateljima treba omogućiti da prepoznaju i razumiju odgovarajuće stavove među svojim učenicima i da se bez straha zauzmu za demokratske vrijednosti. U tu svrhu interdisciplinarni stručnjaci iz Austrije, Poljske, Hrvatske i Njemačke razvijaju različite materijale za nastavnike strukovnih škola u bliskoj suradnji s ciljnom skupinom, poput aplikacije, treninga za kombinirano učenje i podcasta. Glavni fokus ovog projekta je izgradnja sinergijskih mreža s drugim dionicima u pojedinim zemljama kako bi se ojačale škole i pružilo im znanje i stručno kreirani materijal.

1. PREGLED

U ovom modulu naučit ćete osnovne definicije ljudskih prava i diskriminacije / stereotipa / predrasuda i njihove oblike te kako se njima baviti kroz primjenu i praksu interkulturalizma u obrazovanju.

Pitanja samoprocjene

Na sljedeća pitanja odgovorite za sebe:

Što čini moj identitet? Kojim skupinama pripadam?

Koja je razlika između stereotipa i predrasuda?

Imam li predrasude prema nekim ljudima i / ili društvenim skupinama? Kojim? Kako su nastale? Koji je najčešći stereotip / predrasuda o mojoj vlastitoj naciji / kulturi? O mom spolu? O mojoj dobnoj skupini? O mojoj profesiji?

2. IDENTITET, STEREOTIPI I PREDRASUDE

Identitet je "činjenica o tome tko ili što osoba ili stvar jest."¹

Osobni identitet sastoji se od uloga, karakteristika i postignuća svakog pojedinca.

Neki „dijelovi“ identiteta koje steknemo rođenjem, poput spola, tjelesnih karakteristika, rase, nacije, uloge nečijeg djeteta, unuka itd. Drugi predstavljaju naše osobne izbore tijekom života: zanimanje; članstvo u udrugama, sportskom klubu, političkoj stranci; religija; bračni status; roditeljstvo.

Na formiranje identiteta utječu obitelj, prijatelji, škola, religija, politika, mjesto prebivališta.

Naš društveni identitet je pojam sebe koji proizlazi iz pripadnosti različitim skupinama i socijalnim kategorijama. Svaku društvenu skupinu karakteriziraju određene norme ponašanja (članovi znaju što mogu očekivati jedni od drugih). Kultura u kojoj živimo također diktira društvene uloge, koje pojedinci "moraju" igrati. Roditelji se često ponašaju drugačije prema dječacima i djevojčicama; s njima razgovaraju na drugačiji način, različito ih oblače i šalju im različite poruke: "Dječaci ne plaču" ili "Djevojčice se ne bi trebale penjati po drveću." Slijedom toga, djeca vrlo rano, oko 2. godine, usvajaju rodnu ulogu.² U različitoj dobi usvajamo različite aspekte grupnog identiteta; rasna kategorija oko 4. godine; nacionalna kategorija oko 6. godine - iako takva vrsta istraživanja nije rađena s mladom djecom, djeca u dobi od 6 godina pokazuju jasne sklonosti prema svojoj naciji.³

¹ Oxford English and Spanish Dictionary, Thesaurus, and Spanish to English Translator (2021): Meaning of identity in English (<https://www.lexico.com/definition/identity>). Accessed: 11 January 2021.

² Ajduković, D. ed (2003): Social reconstruction of the community: Čorkalo Biruški, D.: Intergroup attitudes and behaviors; Society for Psychological Assistance, Zagreb

³ Brown, R. (1995): Prejudice: Its social psychology. Oxford, Blackwell

Socijalna kategorizacija fenomen je koji opisuje kako se um ljudi grupira zajedno s pojedincima koji dijele iste karakteristike (žene, tinejdžeri, liberalisti, učitelji, muslimani, migranti). Pomaže nam u kretanju društvenim svijetom, ali može biti štetno ako ljude promatramo kroz samo jedan sloj njihovog identiteta.

Također postoji fenomen pristranosti prema vlastitoj grupi (unutarnjoj grupi), gdje "našu" skupinu ocjenjujemo boljom, vrijednijom i uspješnijom od "druge" grupe (vanjske grupe) ("mi" u odnosu na "njih"). Funkcija ovog procesa je razviti / održati naše samopoštovanje („Osjećam se dobro / bolje jer je grupa kojoj pripadam bolja od ostalih“). Ako doživljavamo našu grupu kao bolju, ne mora nužno značiti da smatramo da je druga grupa loša. Ali u situacijama napetosti ili kada dođe do sukoba, vjerojatno ćemo se osjećati nelagodno i / ili pokazivati neprijateljsko ponašanje prema drugoj grupi.

Stereotipi su uvjerenja o tipičnim obilježjima skupine ljudi, koja primjenjujemo na sve članove skupine. Mogu biti pozitivni ili negativni, ali uvijek isključuju različitost (muškarci vole nogomet, Romi imaju sjajan osjećaj za ritam, Japanci su marljivi).

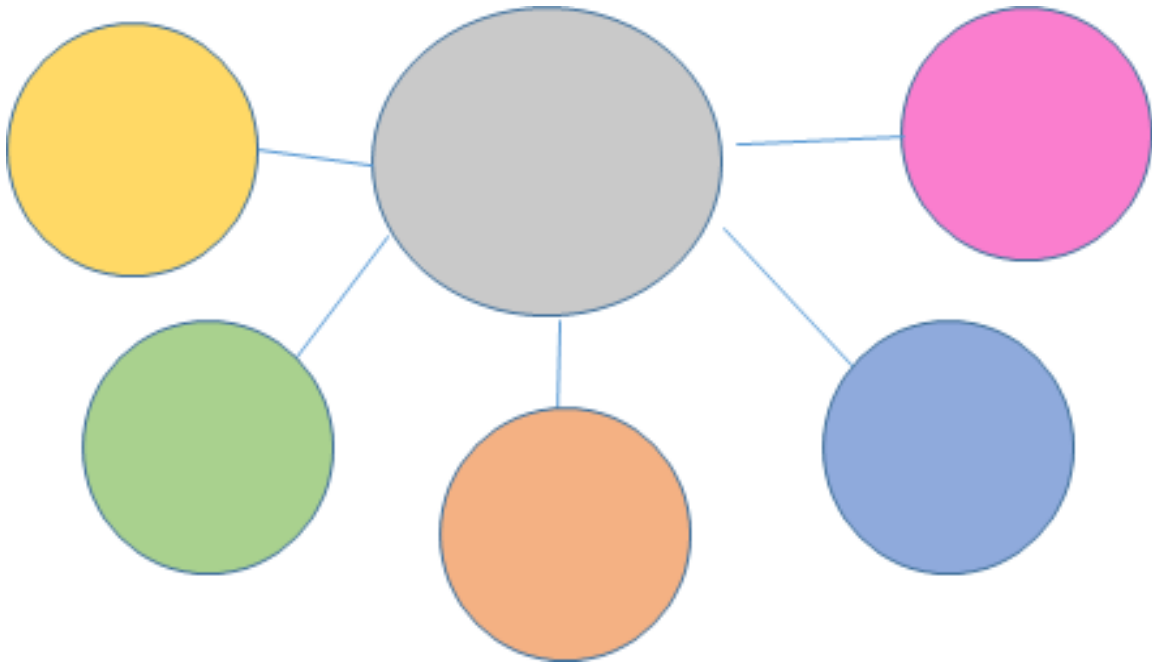
Predrasude su **negativan** stav o nekoj osobi, zasnovan isključivo na činjenici da pripada određenoj skupini. Povezani su s jakim negativnim osjećajima poput nezadovoljstva, nelagode, straha, gađenja, mržnje. Zbog jake emocionalne zasićenosti teško ih je promijeniti.

Negativni stereotipi i predrasude temelj su diskriminatornog ponašanja.

Vježba: MOJE MULTIKULTURNO JA⁴

Ova aktivnost naglašava višestruke dimenzije našeg identiteta. Naglašava važnost sposobnosti pojedinaca da sami definiraju svoj identitet i suprotstavljaju se stereotipima.

Postavite svoje ime u središnji krug donje strukture. Napišite važan aspekt vašeg identiteta u svaki od preostalih krugova - identifikator za koji smatrate da je važan vaše definiranje. To može uključivati bilo što: žena, bijelac, kršćanin, učitelj, majka, otac itd.

1. Razmislite o vremenu kada ste bili posebno ponosni što ste se identificirali s jednim od gore opisanih identifikatora.
2. Prisjetite se vremena kad vam je bilo posebno bolno poistovjetiti se s jednim identifikatorom.
3. Navedi stereotip povezan s jednom od skupina s kojom se poistovjećuješ koji nije dosljedan onome tko si. Ispunite sljedeću rečenicu:

Ja sam _____ ali ja NISAM _____.

(Primjer: Ja sam ateist ali nisam manje moralan.)

⁴ Janet and Milton Bennett (2004): Diversity Training Workshop

3. ŠTO ZNAČI DISKRIMINACIJA?

Pitanja samoprocjene

Na sljedeća pitanja odgovorite za sebe:

Znam li što je diskriminacija? Postoji li bilo kakva diskriminacija u mom socijalnom okruženju? Jesam li ponekad žrtva diskriminacije? Jesam li ponekad diskriminatorna osoba?

Kako se mogu boriti protiv diskriminacije na osobnoj razini? Razumijem li značenje pojma ljudska prava?

Definicija:

Diskriminacija se sastoji od djela, praksi ili politika koje osobe stavljaju u nepovoljniji položaj na temelju njihove pripadnosti istaknutoj društvenoj skupini.⁵

Osoba može biti diskriminirana po raznim osnovama:

- **Spolna diskriminacija** - Ako se s osobom postupa nejednako na temelju spola.

Primjer: Neki kandidat traži od poslodavca da objasni zašto je njezin zahtjev odbijen, poslodavac joj kaže da si ne može priuštiti zapošljavanje žene jer će jednom ostati trudna, a on će biti prisiljen zaposliti drugu osobu.

- **Rasna i etnička diskriminacija** – uključuje karakteristike koje pridonose doživljaju osobe kao „stranca“ ili „strankinje“, poput nacionalnog ili etničkog podrijetla, boje kože, imena, materinjeg jezika ili naglasaka, kulture i tradicija, nacionalnost ili državljanstvo.
- **Diskriminacija lezbijki, homoseksualaca, biseksualnih, transrodnih, queer i drugih (LGBTQ+) osoba**

Primjer: Organizacija mladih odbija molbu za posao mladića koji otvoreno izjavljuje da je homoseksualac jer se boje da bi mogao "negativno utjecati" na njihove mlade članove.

⁵ Stanford Encyclopedia of Philosophy (2021): Discrimination <https://plato.stanford.edu/entries/discrimination/#FirApp>. Accessed: 11 January 2021.

- **Vjerska diskriminacija** - ako se s osobom postupa nejednako na temelju njezinih vjerskih uvjerenja. Vjerska diskriminacija može uključivati i drugačije postupanje s nekim jer je ta osoba u braku (ili povezana s) osobom određene religije.
- **Dobna diskriminacija** - stereotipizacija ili diskriminacija pojedinaca ili skupina zbog njihove dobi.
- **Diskriminacija temeljena na invaliditetu** - Ako se s osobom nejednako postupa na temelju invaliditeta („invalidnost“ je tjelesno ili mentalno oštećenje koje ima značajan i dugoročan štetan učinak na sposobnost pojedinca da izvrši svakodnevne aktivnosti.)

Primjer: Privatni vrtić odbija dati mjesto dječaćiću jer nije obučen za toalet. Roditelji su im rekli da nije obučen za toalet jer ima Hirschsprungovu bolest, ali i dalje mu odbijaju dati mjesto.
- **Diskriminacija na temelju političke pripadnosti** - Ova se osnova odnosi na svako političko, filozofsko ili ideološko uvjerenje, na primjer liberalizam, konzervativizam, humanizam ili pacifizam. Također, nije dopušteno diskriminirati osobu jer je ona ili nije član političke stranke ili sindikata.⁶

Oblici diskriminacije:⁷

- **Izravna diskriminacija**

Izravna diskriminacija je nejednako postupanje povezano sa stvarnom ili pretpostavljenom karakteristikom povezanom s diskriminacijskom osnovom. Usporedba osobe pogođene diskriminacijom i druge osobe, stvarne ili zamišljene, koja u sličnoj situaciji nije pogođena diskriminacijom važan je dio definicije izravne diskriminacije.

Primjer: Agencija za nekretnine objavljuje oglas za stan u novinama. Oglas ističe da ljudi koji mogu unajmiti stan moraju biti hrvatskog podrijetla.

- **Neizravna diskriminacija**

Kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa dovode ili mogu dovesti osobu u nepovoljan položaj na barem jednoj diskriminacijskoj osnovi.

Primjer: Tvornička menza nudi radnicima obroke po sniženoj cijeni. Obroci redovito sadrže svinjetinu. Radnici Židova i Muslimana ne mogu iskoristiti ovu ponudu jer im vjera ne

⁶ Zimmer, Wolfgang (2013): *Smjernice za prepoznavanje slučajeva diskriminacije*, Ludwig Boltzmann Institut za ljudska prava, Pučka pravobraniteljica I Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

⁷ ibid

dopušta da jedu svinjetinu. Vlasnik tvornice odbija ponuditi alternativne obroke zbog zanemarivo većih troškova.

- **Intersekcionalna diskriminacija**

Kada se nekoliko oblika diskriminacije kombinira i određenu skupinu ili skupine dovodi u još nepovoljniji položaj.

Primjer: diskriminacija žena često znači da su za isti posao manje plaćene od muškaraca. Diskriminacija etničke manjine često rezultira time da pripadnici te skupine za isti posao budu plaćeni manje od ostalih. Tamo gdje su žene iz manjinske skupine manje plaćene od ostalih žena, a manje od muškaraca iz iste manjinske skupine, one pate od intersekcionalne diskriminacije na temelju roda, spola i etničke pripadnosti.

- **Institucionalna diskriminacija**

Kada formalne i neformalne prakse, politike i zakoni organizacija sustavno privilegiraju određene skupine i dovode u nepovoljan položaj druge.

Institucionalna diskriminacija utječe na širok spektar skupina, uključujući one na temelju rase i etničke pripadnosti, spola, spolne orijentacije, dobi, invalidnosti, nacionalnog podrijetla, imigrantskog statusa, socioekonomskog statusa i kaste predaka.⁸

- **Strukturna diskriminacija**

Sastoji se od institucionalne diskriminacije koja se temelji na normama, pravilima, propisima, postupcima i definiranim pozicijama koje određuju pristup resursima, a također i od šire kulturne diskriminacije temeljene na široko dijeljenim društvenim paradigmatima i povezanim sustavima kategorizacije koji istovremeno konstruira i obezvrijeđuje „drugoga“. Karakter strukturne diskriminacije nenamjeran je, ali namjera ne mijenja njegove posljedice.⁹

Primjer: Učenik romske nacionalnosti čiji je materinski jezik romski Chib, često dobiva loše ocjene na testovima, jer ne govori i ne razumije dobro jezik. U nekom trenutku učitelj odlučuje dati ovom učeniku lakši test „B razine“ koji, čak i ako je u potpunosti završen, ne nosi bodova koliko i redoviti. Ovaj romski učenik nikada neće dobiti izvrsne ocjene.

⁸ Susan B. Goldstein, Susan B. (2013): The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology (https://www.researchgate.net/publication/316091787_Institutional_Discrimination) Accessed: 20 January 2021.

⁹ Tom R. Burns, Tom R. (2011): Identity, Belonging and Migration, Liverpool University Press (<https://www.cambridge.org/core/books/identity-belonging-and-migration/towards-a-theory-of-structural-discrimination-cultural-institutional-and-interactive-mechanisms-of-the-european-dilemma/D55F15D4D9CE039992EE0D41DD8CC1B4>) Accessed 20 January 2021.

4. LJUDSKA PRAVA

Što su ljudska prava?

Ljudska prava su načela i propisi koji govore da smo svi jednaki u pravima neovisno o osobnim razlikama!

Svi smo rođeni slobodni i jednaki.¹⁰

Svi imamo pravo na život, slobodu i sigurnost te na zadovoljene osnovne potrebe poput vode, hrane i skloništa bez obzira u kojoj državi živimo, tko su nam roditelji, bez obzira na rasu, boju kože, spol, vjeru, političku ili drugo mišljenje ili pripadnost, nacionalno ili socijalno podrijetlo, obrazovanje ili drugi status.

Ljudska su prava UNIVERZALNA - prepoznaju dostojanstvo koje je svojstveno svakoj osobi kao čovjeku, bez obzira na njezinu određenu nacionalnost, rasu, etničku pripadnost, vjeru, rod, spolnost, stalež ili bilo koju drugu pripadnost grupi ili karakteristiku. Ljudska prava također su NEOTUĐIVA - ne mogu se nikome oduzeti ili ih se nitko ne može odreći. Ljudska prava su JEDNAKA - svi imaju ljudska prava u istoj mjeri.

Kao rezultat toga, ona potvrđuju moralno i pravno prvenstvo pojedinca nad drugim entitetima koji imaju „prava“, poput obitelji i države.

Ljudska prava temelje se na vrijednostima:

dostojanstvo, jednakost, sloboda, poštovanje, nediskriminacija, tolerancija, pravda, odgovornost, suradnja i prihvaćanje.

Zagovarajući ove vrijednosti, poštujemo druge i sebe. Kad su ove vrijednosti razumljive, opće prihvaćene i poštovane, nema nejednakog postupanja i nema diskriminacije!¹¹

Ljudsko pravo po definiciji je univerzalno moralno pravo, nešto što bi svi ljudi, svugdje, u svakom trenu trebali imati, čega se nitko ne može lišiti bez ozbiljne povrede pravde, nešto što pripada svakom čovjeku jednostavno zato što je čovjek.¹² (Cranston 1973: 36)

Današnja moderna demokratska društva u kojima živimo nezamisliva su bez poštivanja ljudskih prava svih svojih građana. Demokracija doslovno znači volju naroda. Ako se primijeni bez korektivnog rješenja, odluka koju donosi većina mogla bi ugroziti pojedince i/ili manjine; ako se ne primjenjuju ljudska prava ili manjinska prava.

¹⁰ Universal Declaration of Human Rights (1948): Article one: All human beings are born free and equal in dignity and rights.

¹¹ Javorina Tanja, Sedlar Emili Ema, Horvat Martina, Hoffmann Dražen Hoffmann (2017): Human rights for an equal and solidary society (<http://edu.goo.hr/wp-content/uploads/2017/10/LJUDSKA-PRAVA.pdf>). Accessed: 11 January 2021.

¹² Cranston, Maurice (1973):

Zbog toga su današnja društva organizirana kao liberalne demokracije, što znači da postoje zaštićena prava i slobode (libertas (lat.)) pojedinca koje ne smije ugroziti donošenje odluka većine. Demokratski princip odnosi se na većinsko odlučivanje, a liberalni princip na poštivanje prava i individualnih sloboda.

Manjinska prava temelje se na priznanju da su manjine (etničke, kulturne, vjerske, jezične) u osjetljivoj situaciji u odnosu na druge skupine u društvu, odnosno većinsko stanovništvo, a čiji je cilj zaštita pripadnika manjinske skupine od diskriminacije, asimilacije, kaznenog progona, neprijateljstva ili nasilja, kao posljedice njihovog statusa.

Manjinska prava ne predstavljaju privilegije, već djeluju na način da osiguravaju jednako poštivanje pripadnika različitih zajednica. Manjinska prava služe za prilagodbu ranjivih skupina i dovođenje svih članova društva na minimalnu razinu jednakosti u ostvarivanju njihovih ljudskih i temeljnih prava. Pluralističko i istinski demokratsko društvo trebalo bi ne samo poštivati etnički, kulturni, jezični i vjerski identitet svake osobe koja pripada nacionalnoj manjini, već i stvoriti odgovarajuće uvjete koji će im omogućiti da taj identitet izraze, sačuvaju i razviju. Stvaranje klime tolerancije i dijaloga neophodno je kako bi se omogućilo da kulturna raznolikost bude izvor i čimbenik, ne podjele, već obogaćivanja za svako društvo.¹³

Povijesni pregled

Dokumenti preteče su Ustav Sjedinjenih Država (1787) i Američka povelja o pravima (1789): deset amandmana koji građanima jamče određena prava i slobode, poput slobode govora zajamčene Prvim amandmanom.

U Francuskoj je **Deklaracija o pravima čovjeka i građanina** sastavljena 1789. godine, što je izraz poznatog zahtjeva Francuske revolucije "liberté, égalité, fraternité" i predstavlja političko i pravno utjelovljenje ideje ljudskog prava. Svakako, najvažnije ideje sadržane u Deklaraciji su da se čovjek "rađa i ostaje slobodan i jednak u svojim pravima".¹⁴ "Držimo da su ove istine same po sebi razumljive - da su svi ljudi stvoreni jednaki; da im je njihov tvorac podario određena neotuđiva prava; da su među njima život, sloboda i potraga za srećom, te da u osiguravanju tih prava ljudi čine vlade koje dobivaju svoje pravne ovlasti uz pristanak onih kojima upravljaju."¹⁵

Ideja međunarodne regulacije prava i sloboda koja bi se trebala odnositi na sve ljude, rođena je sredinom dvadesetog stoljeća, a uzrok su svakako patnje u Drugom svjetskom ratu, koje su rezultirale osnivanjem Ujedinjenih naroda i proglašenjem **Opće deklaracije o ljudskim pravima** 10. prosinca 1948.

¹³ Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation (2010), United Nations, Office of the High Commissioner, New York and Geneva (https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Minority-Rights_en.pdf) Accessed: 22 January 2021.

¹⁴ Declaration of the Rights of Man and of the Citizen (1789), France (<https://www.britannica.com/topic/Declaration-of-the-Rights-of-Man-and-of-the-Citizen>) Accessed 11 January 2021.

¹⁵ American Declaration of Independence (1776), USA, (<https://www.britannica.com/topic/Declaration-of-Independence>), Accessed 11 January 2021.

Iako Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima nije pravno obvezujuća, danas se smatra međunarodnim standardom ljudskih prava i nezaobilazna je polazna točka u razvoju pravnih standarda za zaštitu ljudskih prava u cijelom svijetu.¹⁶

TRI GENERACIJE LJUDSKIH PRAVA

Ljudska prava podijeljena su u tri kategorije koje se nazivaju generacije (podjela koju je unaprijedio francuski pravnik Karel Vasak).¹⁷

Prva generacija ljudskih prava su građansko i političko pravo glasa; sloboda okupljanja; sloboda misli; sloboda govora; sloboda vjeroispovijesti; pravo na dostojanstveno postupanje (bez mučenja, ropstva, nehumanog postupanja, samovoljnog uhićenja; jednakost pred zakonom). Oni su snažno individualistički i negativno konstruirani da štite pojedinca od države.

Druga generacija su ekonomska, socijalna i kulturna prava: pravo na zaposlenje; pravo na stanovanje; pravo na odgovarajuću hranu i odjeću; pravo na odgovarajuću zdravstvenu zaštitu; pravo na obrazovanje; pravo na socijalnu sigurnost.

Jamče jednake uvjete i postupanje. Ovo nisu prava koja pojedinci izravno posjeduju, ali nameću pozitivne dužnosti vladi da ih poštuje i ispunjava.

Treća generacija su kolektivno-razvojna prava naroda i skupina: pravo na ekonomski razvoj; pravo na korist od svjetske trgovine; pravo disanja nezagađenog zraka; pravo na život u kohezivnom i skladnom društvu, uključujući određena posebna prava etničkih i vjerskih manjina (na primjer, na uživanje u vlastitim kulturama, jezicima i religijama).

Zaštita ljudskih prava

Poštivanje, zaštita i promicanje ljudskih prava obveza je i odgovornost svake države.

Neovisna povjerenstva i sudovi osiguravaju zaštitu ljudskih prava. Zaštita se pruža na međunarodnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Međunarodne institucije za zaštitu ljudskih prava djeluju pod okriljem Ujedinjenih naroda. Razni organi Ujedinjenih naroda odgovorni su za zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava, poput: Generalne skupštine UN-a; Vijeće sigurnosti UN-a, Vijeće UN-a za ljudska prava, Visoki povjerenik za ljudska prava, Međunarodni kazneni sud.

Također, niz različitih organizacija civilnog društva kao što su Amnesty International, Human Rights Watch, FIAN International (Za pravo na hranu i prehranu) i Liječnici za ljudska prava (PHR) uključeno je

¹⁶ B.a.B.e Kratka povijest ljudskih prava (<https://www.crnakutija.babe.hr/hr/kratka-povijest/>), Accessed 11 January 2021.

¹⁷ Vasak, K (1979) (<https://www.britannica.com/biography/Karel-Vasak>) Accessed 11 January 2021

u praćenje stanja i kršenjima ljudskih prava te izvještavanje UN-a o tome. One također i poduzimaju različite akcije i kampanje za promicanje i zaštitu ljudskih prava širom svijeta.¹⁸

U Austriji su osnovna i ljudska prava dio ustava. Skup ustavnih zakona, razvijen i proširen tijekom vremena i povijesti, osigurava osnovna i ljudska prava svim svojim građanima. Glavni izvori za osnovna prava su takozvani „Staatsgrundgesetz über die Allgemeinen Rechte der Staatsbürger“ i Europska konvencija o ljudskim pravima (ECHR). Dodatno, Austrija je ratificirala niz međunarodnih konvencija o ljudskim pravima. Od 2012. godine, institucionalno tijelo za osiguravanje i provjeru ljudskih prava u Austriji je „Volksanwaltschaft“ kao neovisna kontrolna jedinica. Izvještaj Amnesty Internationala iz 2018. opisao je situaciju s ljudskim pravima u Austriji u 2018. godini kao „turbulentnu“ zbog napada na slobodu medija i jednog incidenta u koje je mladima oduzeto pravo na slobodu bez pravne osnove. Istodobno, izvješće navodi pozitivne primjere poput odluke Ustavnog suda da svakom austrijskom državljaninu odobri pravo na individualni rodni identitet.

U Hrvatskoj: temeljna prava i slobode u Republici Hrvatskoj zaštićeni su Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim sudom Republike Hrvatske, pučkim pravobraniteljem, pravobraniteljem za ravnopravnost spolova, pravobraniteljem za djecu i pravobraniteljem za osobe s invaliditetom.

Također postoji niz Vladinih povjerenstava i nacionalnih odbora (Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za ljudska prava, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome, Povjerenstvo za osobe s invaliditetom, Vijeće za nacionalne manjine) i Nacionalni programi za promicanje ljudskih prava (Nacionalni program za suzbijanje trgovanja ljudima, Nacionalni program za suzbijanje trgovanja djecom, Nacionalni program za Rome, Nacionalni akcijski plan za dobrobit, prava i interese djece, Strategija za suzbijanje diskriminacije).¹⁹

U Njemačkoj: Ljudska prava navedena su u prvim člancima ustava (GG) i dalje su zaštićena takozvanom klauzulom o vječnosti (čl. 79. st. 3. GG). To znači da ih ne može promijeniti čak ni demokratska većina. Savezni ustavni sud služi za zaštitu ustava djelujući kao neovisno tijelo koje preispituje kompatibilnost mjerodavnog zakona s ustavom.

S parlamentarne strane postoji stalni Odbor za ljudska prava u Bundestagu koji radi na zaštiti i proširenju ljudskih prava unutar i izvan Njemačke. Nadalje, Njemački institut za ljudska prava (DIMR) također igra važnu ulogu u nacionalnoj i međunarodnoj zaštiti ljudskih prava. Osnovan je u ožujku 2001. godine rezolucijom njemačkog Bundestaga i neovisna je akreditirana njemačka institucija za

¹⁸ https://www.bmz.de/en/issues/allgemeine_menschenrechte/menschenrechtsinstitutionen/index.html Accessed 11 January 2021.

¹⁹ [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvh/ujedinjeni-narodi-\(un\)/ljudska-prava-u-rh/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-staro-ijvh/ujedinjeni-narodi-(un)/ljudska-prava-u-rh/) Accessed: 11 January 2021.

zaštitu ljudskih prava u skladu s pariškim načelima Ujedinjenih naroda. Dizajniran je za sprečavanje kršenja ljudskih prava, te promicanje i zaštitu ljudskih prava²⁰

U Poljskoj je jednakost građana pred zakonom, pravo na jednak tretman javnih vlasti i zabrana diskriminacije po bilo kojoj osnovi predviđeni u čl. 32. Ustava Republike Poljske. Pored Zakona o provedbi određenih odredbi Europske unije na području jednakog postupanja, pitanje je u ograničenoj mjeri regulirano i Zakonikom o radu, građanskim i sitnim prekršajima²¹

Uz to, odredbe o zabrani diskriminacije raspršene su u zakonima o: pučkom pravobranitelju, promicanju zapošljavanja i institucijama na tržištu rada, visokom obrazovanju, obrazovnom sustavu, zdravstvenim naknadama financiranim iz javnih sredstava, profesionalnoj i socijalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida ljudi i Nacionalnoj inspekciji rada. Uz pučkog pravobranitelja, osobe imenovane za potporu građaninu su i pravobranitelj za djecu, opunomoćenik vlade za jednak tretman, opunomoćenik vlade za invalide pravobranitelj pacijenata.²²

Vježba: misaoni eksperiment

Razmislite zašto je bitka za ljudska prava važna?

Sad zamislite:

- Kakav bi život bio da ste Afroamerikanac u Sjedinjenim Državama u 18. stoljeću?
- Kako bi izgledao vaš život da ste osoba suprotnog spola i nacionalnosti iz susjedne države?
- Možete li se sjetiti bilo kojeg primjera ljudi koji još uvijek nemaju ista prava kao vi danas ili primjera kršenja ljudskih prava?

5. BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE/STEREOTIPA/PREDRASUDA U OBRAZOVANJU

Razmislite o: eksperiment Jane Elliott

Nakon atentata na dr. Martina Luthera Kinga mlađeg 1968. godine, Jane Elliott, učiteljica u osnovnoj školi u malom pretežno bijelom gradiću u državi Iowa, SAD, odlučila je pomoći svojim učenicima trećeg razreda da shvate kako društvo može utjecati na naša uvjerenja o vlastitom identitetu i identitetima naših susjeda. Osjetivši da njezini učenici ne razumiju u potpunosti što ih ona pokušava naučiti o rasizmu, predrasudama i diskriminaciji, Elliot je osmislila dvodnevni eksperiment s plavim očima / smeđim očima u kojem je privilegirala učenike s jednom bojom očiju nad drugom, plavoooku učenike prvog dana, a učenike smeđih očiju drugog dana. Članovima privilegirane skupine rečeno je da su pametniji, brži, bolje se ponašaju i pristojniji su od svojih vršnjaka iz druge skupine, a primali su i pogodnosti kao što su dulji odmor, pristup opremi s igrališta i repete za ručkom. Upućeni su i da

²⁰ Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (o.J.): Institutions for the protection of human rights. https://www.bmz.de/en/issues/allgemeine_menschenrechte/menschenrechtsinstitutionen/index.html (exessed 18.03.2021)

²¹ Polskie Towarzystwo Prawa Atydyskryminacyjnego <http://www.ptpa.org.pl/> - access 30 January 2021

²² Polskie Towarzystwo Prawa Atydyskryminacyjnego <http://www.ptpa.org.pl/> - access 30 January 2021

ne komuniciraju s kolegama iz druge skupine koji su morali nositi ovratnike u boji kako bi se razlikovali iz daljine. U kratkom vremenskom razdoblju Elliott je otkrila da je njezina nekad mirna učionica postala ona u kojoj su mnogi privilegirani učenici svoju dominaciju potvrdili nasiljem i vrijeđanjem. Mnogi su se učenici iz manje privilegirane skupine povukli u sebe i odvojili od nastave, dok su drugi postali ljuti i fizički nasilni.

"Gledala sam kako su se čudesna, suradljiva, divna, promišljena djeca pretvorila u gadne, zlobne, diskriminirajuće male učenike trećih razreda u razmaku od petnaest minuta", kaže Elliott. Kaže da je tada shvatila da je "stvorila mikro kozmos društva u učionici trećeg razreda".

Na ovoj poveznici <https://www.youtube.com/watch?v=dLAI78hluFc> možete pogledati video kako je eksperiment izgledao i reakcije učenika.

- Što je J. Elliott htjela dokazati eksperimentom?
- Zašto je pokus važan, što pokazuje?
- Pokušajte si objasniti kako se diskriminirajuća situacija dogodila u učionici.
- Postoji li podjela grupe učenika u vašem razredu? Kako se nosite s takvim situacijama?

Također, u modulu 3 Rasizam postoji još jedna srodna vježba: Eksperiment u razgovoru

U borbi protiv diskriminacije vjeruje se da se stavovi moraju mijenjati od najranije dobi, a ova prva linija borbe provodi se kroz obrazovni sustav. Stoga su današnji programi protiv diskriminacije usmjereni na djecu i provode se kroz školu.

Škola ima važnu odgojnu ulogu, kao korektor stavova i ponašanja učenika koji se prvenstveno stječu u obitelji, u komunikaciji i druženju s vršnjacima ili putem medija.

Kada se dogodi situacija diskriminacije u učionici, školskom okruženju, pa čak i u drugim životnim situacijama, često ne reagiramo. Razlozi mogu biti: osjećaj nelagode i srama; osjećaji nesposobnosti ("Ne znam kako to riješiti."); osjećaj nemoći ("Čak i ako reagiram, to je samo kap u moru."); strah od eskalacije sukoba; izjava o odricanju odgovornosti („To nije moja dužnost.“) ili socijalni pritisak („Hoću li dobiti podršku od kolega i roditelja?“).

Kako reagirati na diskriminatorne izjave/ponašanja u razredu?

- pokazati / reći da vam takva izjava / ponašanje smeta,
- reagirati / zaštititi osobu koja je izložena diskriminaciji,
- ispitati pozadinu izjave ili ponašanja - moguće je da je izjava data iz neznanja / nepromišljenosti / nelagode,
- pozivati se na zakone i / ili pravila škole,
- ne reagirajte bijesom i bijesom prema osobi koja ju je izgovorila,
- ako u to vrijeme niste u mogućnosti osigurati vrijeme za dijalog, dogovorite vrijeme i mjesto, odgodite - ali ne zaboravite (!),
- Pokušajte riješiti situaciju unutar razreda, a ako to nije moguće ili se situacija ponovi, uključite stručne suradnike u školu, a ako je potrebno, ravnatelja i roditelje.

Postoji nekoliko vrsta intervencija kojima je cilj smanjiti predrasude kod djece školske dobi. Prema studiji Abouda i Levyja²³, možemo ih klasificirati na sljedeći način:

TEORIJSKI OKVIR	VRSTA INTERVENCIJE
TEORIJA MEĐUGRUPNOG KONTAKTA	etnički integrirano školovanje i dvojezično obrazovanje
TEORIJA SOCIJALIZACIJE	multikulturalno i antirasističko obrazovanje
TEORIJA KOGNITIVNIH VEŠTINA	trening u socijalno-kognitivnim vještinama, te u igranju uloga i empatiji

TEORIJA MEĐUGRUPNOG KONTAKTA

Osnovno pitanje u teoriji međugrupnih kontakata je:

Koji uvjeti dopuštaju da površni, slučajni kontakti prerastu u smislen i blizak odnos s članom vanjske / druge skupine?

Međugrupni kontakt dovest će do smanjenja predrasuda samo ako su zadovoljena 4 uvjeta:

1. *Jednak status među skupinama*
Obje se skupine moraju jednako uključiti u odnos. Članovi skupine trebali bi imati slične pozadine, kvalitete i karakteristike. Razlike u akademskom porijeklu, bogatstvu, vještinama ili iskustvima treba svesti na najmanju moguću razinu ako će ove osobine utjecati na percepciju prestiža i ranga u grupi.
2. *Postojanje zajedničkog cilja*
Obje skupine moraju raditi na problemu/zadatku i dijeliti ih kao zajednički cilj, koji se ponekad naziva i nadređeni cilj, cilj koji se može postići samo ako članovi dviju ili više skupina rade zajedno udruživanjem svojih napora i resursa.
3. *Nema natjecanja među skupinama (uvjeti suradnje)*
Obje skupine moraju zajedno raditi na zajedničkim ciljevima bez konkurencije. Grupe moraju surađivati u ostvarivanju zajedničkih ciljeva.
4. *Vlasti održavaju kontakt grupa* Objе skupine moraju prihvatiti neki autoritet koji podržava kontakt i interakciju između skupina

²³ Aboud, F. E., Levy, S. R. (2000): *Interventions to reduce prejudice and discrimination in children and adolescents*

6. INTERKULTURNO OBRAZOVANJE

Interkulturalizam nasuprot multikulturalizmu

Pojmovi multikulturalizam i interkulturalizam često se koriste naizmjenično. Jedno objašnjenje je etimologija prema kojoj multikulturalizam dolazi s anglosaksonskog govornog područja (Kanada, SAD, Australija, Velika Britanija), dok je interkulturalizam frankofonskog porijekla (interkulturalizam kao izraz posebne politike uvelo je Vijeće Europe sedamdesetih o imigraciji, kasnije prihvaćen kao dio politike europske integracije).²⁴

Međutim, treba znati razliku između ta dva pojma.

Multikulturalizam je kulturna politika koja se temelji na prihvaćanju činjenice postojanja različitih kultura u društvu koje nastoji postići miješanje ili skladan suživot tih kultura.

Multikulturalizam potiče izražavanje različitosti na javnoj razini. Škole, sveučilišta i institucije trebaju reproducirati kulturne razlike i učiniti ih društveno vidljivima.

Multikulturalizam znači stavljanje prisutnosti više kultura u isti prostor.

Interkulturalizam naglašava odnos između kultura i nužnost međusobne interakcije. Interkulturalizam nasuprot multikulturalizmu stavlja naglasak na interaktivnu dimenziju i sposobnost entiteta da ostvaruju zajedničke projekte i stvaraju zajedničke identitete.²⁵

U novijoj literaturi o interkulturalnosti susrećemo se s pojmom „Interkulturalno obrazovanje“ koji sadrži dvije ključne dimenzije:

- 1. Prepoznaje i podržava raznolikost u svim područjima života.**
- 2. Promovira jednakost i ljudska prava.**

Iz toga slijedi da je **interkulturalno obrazovanje sinteza učenja na polju multikulturalnog i antidiskriminacijskog obrazovanja**.²⁶

Glavni je cilj interkulturalnog obrazovanja pružiti **kvalitetno obrazovanje svim učenicima**, ne uzimajući u obzir njihove razlike ili unatoč njima, već te razlike uzeti kao osnovu za autentičnost i svrhu obrazovnog procesa.²⁷

²⁴ Rey-von Allmen (2002): Intercultural Education: a Challenge and Necessity for Our Multicultural Society; scientific journal Migracijske i etničke teme (https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_je_zik=158227) Accessed: 11 January 2021.

²⁵ Sablić, M. (2014): *Interkulturalizam u nastavi*, Naklada Ljevak d.o.o, Zagreb

²⁶ Gošović, R., Mrše, S., Jerotijević, M., Petrović, D., Tomić, V. (2007): *Vodič za unapređivanje interkulturalnog obrazovanja*, Fond za otvoreno društvo, Beograd

²⁷ Bartulović, M., Kušević, B. (2016): Što je interkulturalno obrazovanje? according to Banks, J.A.(2002), Gorski, P.C.(2008), Gundara, J.S.(2000); Centar za Mirovne Studije, Zagreb

Interkulturno obrazovanje usmjereno je na promicanje različitosti kao društvenog bogatstva, koje učenje ne doživljava samo kao „stjecanje znanja“ (u gotovim kategorijama), već kao proces razmišljanja i razumijevanja. Interkulturno obrazovanje također je usmjereno na analizu ugnjetavačkih društvenih odnosa, borbu protiv predrasuda i diskriminacije i transformaciju društva u stanje pravde.

Provedba interkulturnog obrazovanja obuhvaća nekoliko dimenzija: kritička analiza nastavnih sadržaja, rekonstrukcija školskih odnosa s naglaskom na otkrivanju diskriminatornih praksi, razvijanje kulturno odgovornih i inkluzivnih metoda poučavanja i preispitivanje uloge škole u ovjekovječenju ili transformiranju postojeće društvene situacije.²⁸

Cilj interkulturnog obrazovanja je educirati učenike kao autonomne, promišljene, hrabre i empatične subjekte koji aktivno i angažirano sudjeluju u dizajniranju svog života i doprinose zajednici u kojoj žive.²⁹

Također je važno naglasiti da u samoj srži interkulturnog obrazovanja leži duboko razumijevanje kulture i uključuje uspostavljanje **kritičkog odnosa prema vlastitoj kulturi**, kao i hrabrost u pokušaju razumijevanja različitih kultura i njihovih međusobnih odnosa.

Smjernice za provedbu interkulturnog obrazovanja³⁰

1. *Poštovanje drugih može se naučiti.* Od najranije dobi postoji potreba za ispravljanjem zabluda i pružanjem mogućnosti za istinska interkulturna iskustva.
2. *Školske politike koje potiču etničko miješanje* stvaraju uvjete za međuetničku suradnju i njegovanje tolerancije. Međutim, jednostavno fizičko spajanje mladih ljudi iz različitih sredina nije dovoljno za smanjenje predrasuda i razvoj pozitivnih međukulturnih odnosa; škole trebaju stvoriti uvjete za svu djecu i školsko osoblje da razviju svoje interkulturne kompetencije.
3. *Način na koji škola djeluje čini razliku.* Konkretno, pristupi cijele škole i škole koje imaju snažne i dinamične veze s lokalnom zajednicom imaju velik potencijal za promicanje kohezije. Stvaraju održivu pozitivnu školsku atmosferu, kao i jači osjećaj pripadnosti.
4. *Nove učinkovite metode za stvaranje inkluzivnih učionica* razvijene su posljednjih godina. Većina europskih zemalja još uvijek koristi tradicionalne metode poučavanja, iako su metode poput projektnog učenja, suradničkog učenja, uslužnog učenja i vršnjačkog obrazovanja sve češće. Ove su metode pokazale svoju vrijednost u borbi protiv netolerancije.

²⁸ Bartulović, M., Kušević, B. (2016): Što je interkulturno obrazovanje? according to (Gorski, P.C. (2006, 2009); Grant, C.A., Sleeter, C.E. (1986, 2011); Gundara, J.S. (2000); Nieto, S.(1999, 2000); Sleeter, C. (1996, 2003); Centar za Mirovne Studije, Zagreb

²⁹ Bartulović, M., Kušević, B. (2016): Što je interkulturno obrazovanje? Centar za Mirovne Studije, Zagreb

³⁰ Van Driel, B., Darmody, M., Kerzil, J.(2016): Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU, NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union

5. *Izvannastavne aktivnosti mogu promicati toleranciju i razumijevanje.* Vanškolske aktivnosti mogu pomoći u nadogradnji učenja u učionici i mogu pridonijeti stvaranju dinamične i inkluzivne škole.
6. *Pristupi koji potiču socijalno i emocionalno učenje su bitni.* Pokazalo se da su obrazovni pristupi koji olakšavaju djetetov socijalni i emocionalni razvoj snažni alati u promicanju međunacionalne tolerancije i poštivanja različitosti.
7. *Učinkovito vodstvo i upravljanje* su ključni. Osobno zalaganje školskih vođa i ostalih članova školskih rukovodnih timova etosu različitosti presudno je za razvijanje poštivanja različitosti među učenicima i poboljšanje njihovih interkulturalnih kompetencija. Takvu predanost treba ojačati profesionalnim razvojem u tim područjima.
8. *Učiteljima je potreban trening različitosti.* Interkulturalne kompetencije učitelja u Europi treba ojačati. Također, trenutno postoji značajan nedostatak raznolikosti među redovima učitelja i ravnatelja u školama širom Europe.
9. *Obrazovanje je zajednička odgovornost škola i ostalih dionika.* Partnerstva između škola, zajednica i roditelja pomažu u boljem povezivanju s lokalnim potrebama. Oni također povećavaju međusobno razumijevanje i povjerenje između školskog osoblja i zajednice, kao i prepoznavanje imovine i stručnosti različitih dionika.
10. *Škole bi mogle imati više koristi od znanja trećeg sektora.* Lokalne i međunarodne nevladine organizacije sa specifičnom stručnošću na tom području mogu poboljšati stručnost u školama, ali su nedovoljno iskorištene kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovanju.
11. *Školski programi trebaju bolje uključivati različitost.* Djeci manjina često je teško identificirati i uključiti se u proces učenja i sadržaj jedno kulturalnog kurikuluma. Bavljenje vjerskim, etničkim i drugim oblicima raznolikosti ključni je aspekt obrazovanja. Kulturalno osjetljivi pristupi mogu biti učinkoviti u promicanju inkluzije. Trenutno je među zemljama EU raširen neuspjeh da na adekvatan način odgovore na ovaj izazov.
12. Obrazovanje materinjeg jezika duboko utječe na čovjekov osjećaj identiteta i dobrobiti. *Učinkoviti oblici dvojezičnog i višejezičnog obrazovanja* pogoduju učenicima većine i manjina.
13. Novi mediji predstavljaju i prijetnju i priliku. „Cyber bullying” sve je veća opasnost za mlade u današnjim učionicama, kao i izloženost ekstremističkim idejama i govoru mržnje. Međutim, *novi medijski proizvodi također pokazuju potencijal u njegovanju tolerancije i poticanju poštivanja različitosti.*
14. *Potrebno je više istraživanja i podataka o tome što djeluje u borbi protiv netolerancije i promicanju poštivanja različitosti.* Iako postoje neki dokazi koji pokazuju što djeluje u borbi protiv netolerancije i promicanju različitosti, većina dokaza ostaje anegdotalna. Potrebni su puno sustavniji i čvršći dokazi.

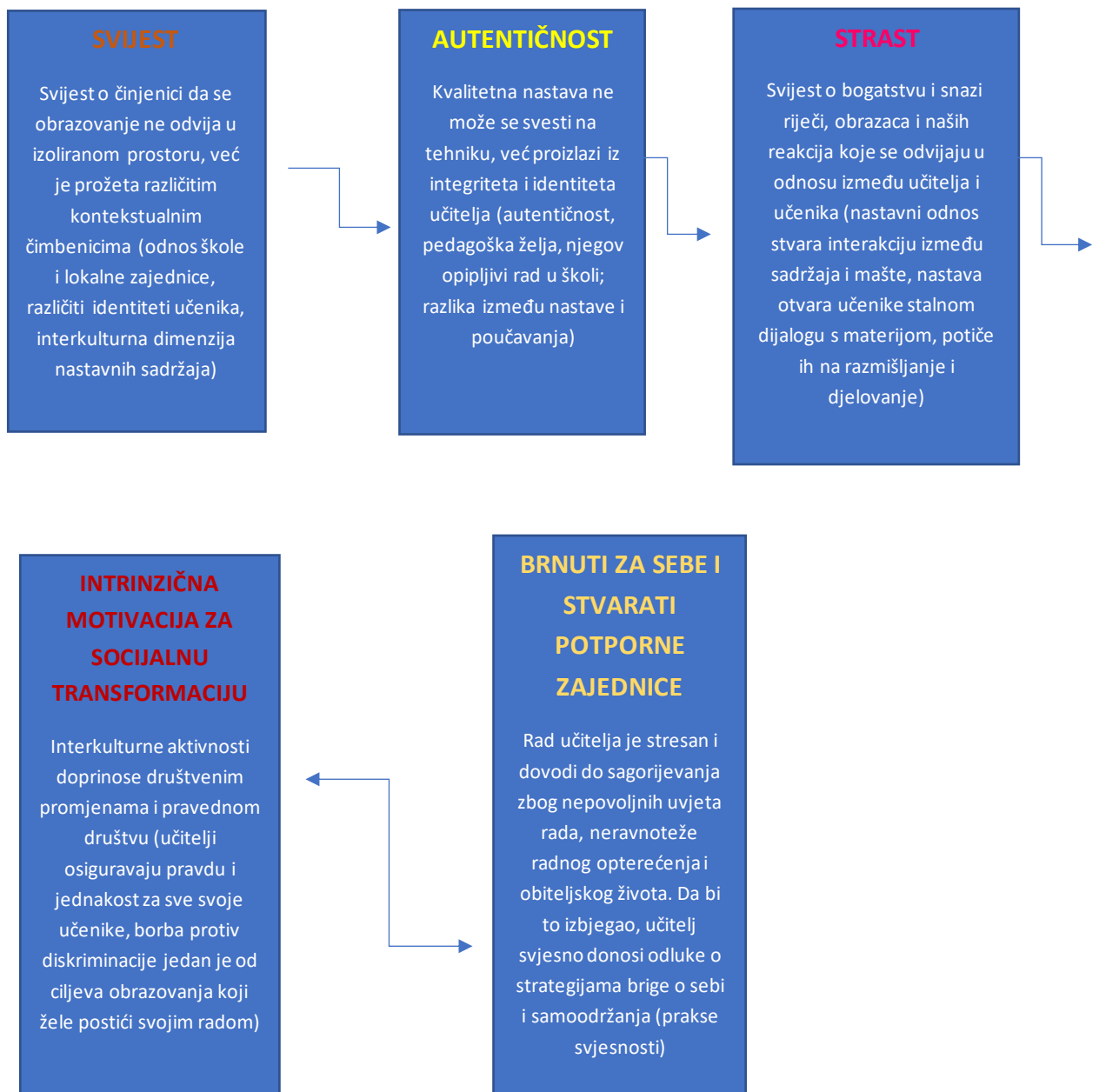
Vježba: razmisli

- Njeguje li vaša škola neke smjernice za interkulturalno obrazovanje?
- Što biste poboljšali ili promijenili u svojoj školi u njezinoj transformaciji u interkulturalnu školu?
- Koja je tvoja uloga u promicanju interkulturalnosti? Koje aktivnosti provodite u svom razredu koje biste opisali kao interkulturalne?

Tko je interkulturalni učitelj?

Uspjeh provedbe interkulturalnog obrazovanja u školama ovisi o vještinama i kompetencijama učitelja. Ono što učitelja doista čini interkulturalnim znalцем može se odraziti u sljedećim kompetencijama koje on / ona posjeduje³¹

:

³¹ Bartulović, M., Kušević, B. (2016): *Što je interkulturalno obrazovanje?*, Centar za Mirovne Studije, Zagreb

Vježba: MOJ INTERKULTURNI SOLILOKVIJ Kako biste negovali spomenute kompetencije, vodite povremeni razgovor sa sobom i odgovarajte na pitanja:	
<ul style="list-style-type: none"> Kakav sam učitelj? Jesu li razlike, solidarnost, odgovornost, kritičko razmišljanje, empatija, društveni angažman itd. vrijednosti koje pokušavam prenijeti u svom radu? 	<ul style="list-style-type: none"> Zašto sam odlučio postati učitelj? Vjerujem li da moj rad, sadržaji koje predajem i metode koje koristim u radu s učenicima doprinose društvenim promjenama?
<ul style="list-style-type: none"> Kakav bih učitelj želio biti i kako to mogu postići? Što mogu promijeniti / poboljšati? 	<ul style="list-style-type: none"> Kako je obiteljski odgoj utjecao na moj profesionalni identitet? Koje obrasce odgoja, stavove i vrijednosti usvojene u obitelji prenosim u svoju obrazovnu praksu?
<ul style="list-style-type: none"> Kako na moj identitet učitelja utječu prijatelji, mediji, obrazovanje, religija ...? Jesam li svjestan poruka koje prenosim u učionici? Jesam li svjestan vlastitih stereotipa i predrasuda? 	<ul style="list-style-type: none"> Pokušavam li stalno pronaći novi sadržaj i metode koje mogu integrirati u svoj rad? Pokušavam li steći više znanja o tome kako razgovarati o 'teškim' temama? Pomičem li svoje granice ili provodim većinu svog vremena u svojoj zoni komfora?

Kako izgleda interkulturalna škola?

Prema *Indeksu za inkluziju: razvijanje učenja i sudjelovanje u školama*³², neki od pokazatelja inkluzije u školi su:

FIZIČKO OKRUŽENJE:

- Inkluzivna dobrodošlica izražava se na ulazu u školu svim učenicima, roditeljima i članovima obitelji
- Individualni i grupni radovi učenika prezentirani su na školskim hodnicima i panoima, koji predstavljaju bogatstvo kultura i identiteta učenika
- Škola je jasno istaknula znakove osude / zabrane svih oblika diskriminacije
- Svi školski prostori (sportska dvorana, zahodi, blagovaonica, školsko dvorište) uređeni su u skladu s načelima inkluzije za sve učenike
- Prostor učionice organiziran je radi poticanja interaktivnih metoda rada

NASTAVNI SADRŽAJ I NASTAVNE METODE:

- Učenici na razne načine sudjeluju u stvaranju obrazovnog procesa (predlažu i odabiru teme, aktivnosti i metode rada)
- Učenici se ne boje iznijeti svoje ideje jer znaju da je njihov doprinos važan

³² Booth, T., Ainscow, M. (2002): Index for Inclusion: developing learning and participating in schools.

- Učenici se potiču da istražuju i duboko razumiju kulturu, identitet, socijalnu pravdu i druge koncepte u interkulturalnom obrazovanju.
- Učenici se potiču na razvijanje međuljudskih vještina i interkulturalnih kompetencija primjenom interaktivnih metoda poučavanja
- Učenici se potiču da se uključe u različite oblike kreativnog i umjetničkog izražavanja
- Učenici su izloženi različitim sadržajima koji potiču razvoj kritičkog mišljenja i svijesti
- Učenici se potiču na razvoj osjetljivost na probleme nepravde i diskriminacije u društvu

ŠKOLSKI ODNOSI:

- Odnosi između učenika i učitelja temelje se na povjerenju, poštovanju i poštivanju različitosti
- Učenici mogu slobodno podijeliti osobna iskustva ili probleme sa svojim učiteljima
- Među učenicima postoje prijateljski odnosi koji se temelje na otvorenosti, poštivanju različitosti i podršci
- Učenici sudjeluju u definiranju školskih pravila ponašanja i pridržavaju ih se
- Studenti imaju negativan stav prema oblicima komunikacije koji odražavaju diskriminaciju na temelju etničke pripadnosti, spola, klase, seksualne orijentacije, invaliditeta ili bilo kojeg drugog obilježja identiteta.³³

7. VJEŽBE KOJE MOŽETE KORISTITI U UČIONICI

Vježba: PRIČA MOG IMENA³⁴

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: -

Cilj:

Pričanje priča o vlastitim imenima omogućava učenicima da se predstave i razmisle o svojoj obitelji, lokalnom i kulturnom identitetu te da postanu svjesni učeničke različitosti i jedinstvenosti.

Zadatak:

Učenici u parovima pričaju priču o svom imenu - kako su ga dobili; što ono znači; koje nadimke imaju i kako su ih dobili; kako ih zovu članovi njihove obitelji; koje osjeća je povezuju sa svojim imenom; jesu li ikad poželjeli nositi drugo ime; kako bi se nazvali itd. Tijekom pripovijedanja učenik koji sluša pokušava se sjetiti što više detalja. Nakon nekoliko minuta uloge se mijenjaju. Nakon pričanja priča u parovima, svi učenici sjede u krugu i cijeloj grupi prenose priču o imenu učenika s kojim su bili upareni. Učitelj postavlja pitanja o tome koliko je dobro ispričana priča, postoje li izmišljeni elementi, jesu li izostavljeni neki detalji.

³³ Bartulović, M., Kušević, B. (2016): *Što je interkulturalno obrazovanje?*, Centar za Mirovne Studije, Zagreb

³⁴ Adopted from Bagić, A., Bognar, L., Uzelac, M. (1994): *Budimo prijatelji*, Slon, Zagreb

Vježba: JA SAM³⁵

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: papir i olovke

Cilj: prepoznavanje odrednica nečijeg identiteta (15 minuta)

Vježba: Učenici rade samostalno; na papir napišu sve što im padne na pamet, prvi odgovor na pitanje Tko sam ja? (onda to ponovite 20 puta. Nikom to ne pokazuju.)

Sljedeći je zadatak grupirati odgovore: karakteristike s kojima su rođeni u odnosu na one koje su odabrali ili stekli tijekom svog života? Koje su osobne, a koje ukazuju na pripadnost određenoj skupini? Koje su promjenjive, a koji nisu? Kako se dijelovi našeg identiteta razvijaju/mijenjaju tijekom vremena? Možemo li odabrati tko smo? Povratne informacije u plenumu, moderirana rasprava.

Vježba: TKO JE IZA MENE? (stereotipi i predrasude) (30-45 minutes)³⁶

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: 25 otisnutih slika, ljepljiva traka, papir i olovke, flipchart i marker

U uvodu prije vježbe nastavnik daje kratki teorijski uvod o tome što su stereotipi i predrasude.

Cilj: podići svijest o stereotipima i predrasadama u društvu, u školi, kod kuće i razgovarati o strategijama za odgovor na predrasude i diskriminaciju

Vježba: Učitelj priprema niz tiskanih slika ljudi koji pripadaju različitim skupinama (etnička pripadnost, boja kože, vjera, seksualna orijentacija) i lijepi fotografije na leđa učenika. Učenici se kreću po sobi i pitaju ostale učenike „Tko je iza mene?“ i zapisuju odgovore na papir. Ostali studenti ne reaguju izravno, već u obliku stereotipa/predrasuda prema društvenoj skupini kojoj pripada osoba sa slike.

Nakon što su učenici iscrpili odgovore i dobili informacije od drugih učenika, sjedaju u krug i, čitajući ono što su im drugi učenici rekli, pokušavaju pogoditi „Tko stoji iza njih“.

Nakon toga slijedi moderirana rasprava o stereotipima i predrasadama; koji su najčešći stereotipi i predrasude koje imamo (ljudi) i prema kojim skupinama u našem društvu? Jesmo li svjesni vlastitih stereotipa i predrasuda? Kako se nosimo s njima u raznim životnim situacijama? Kako se nositi s njima u učionici i školskom okruženju? Pišite na papirima za flipchart i raspravljajte.

³⁵ Adopted from Delić, Z.(2012): Kulturna i duhovna baština zavičaja, Handbook for teachers, Nansen dijalog centar

³⁶ Adopted from COE Compasito (2014) (<http://www.eycb.coe.int/compasito/>) Accessed on 11 January 2021.

Vježba: STEREOTIPI I PREDRASUDE - world caffe - (30min)³⁷

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: flipchart i markeri

Cilj: podići svijest o stereotipima i predrasudama u društvu, u školi, kod kuće i razgovarati o strategijama za odgovor na predrasude i diskriminaciju

Voditelji na velikim papirima pišu 4 različite društvene skupine kao što su: Romi, migranti, muslimani, učitelji, političari, plavuše, dobri učenici itd.). Sudionici su podijeljeni u 4 skupine u kojima pišu pozitivne i negativne stereotipe koje su čuli o zadanim skupinama. Papiri se izmjenjuju u krug i svaka skupina dodaje svoje uvide dok svi papiri ne prođu kroz sve skupine.

Plenarna rasprava: kako im je bilo pisati o određenoj skupini ljudi? Što je bilo teško, a što lako? Kako nastaju stereotipi i predrasude? Primjećujemo li ih u sebi? Jesu li oni izvor nezadovoljstva i sukoba? Kako se nositi s njima u raznim životnim situacijama? Kako se nositi s njima u učionici i školskom okruženju?

Vježba: STVARANJE SVOJEG OTOKA (100 minuta)³⁸

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: flipcharti, markeri, bojice

Ciljevi: postati svjesniji vlastitih potreba, potreba drugih ljudi i njihove stvarnosti; postati svjesniji različitih kultura i interkulturalne komunikacije; raspravljati o onome što je važno u društvu i raspravljati o različitim stvarnostima i mogućnostima; razgovarati o različitim oblicima državnih organizacija i načinu postavljanja pravila.

Vježba:

Prvi dio: Stvaranje otoka (30 minuta)

Sudionici su podijeljeni u četiri skupine. Dobivaju uvod u aktivnost: Svi ste bili na krstarenju i dogodio se brodolom. Nakon brodoloma, probudili ste se na otoku i jedini ljudi tamo su vaša grupa. Morat ćete razmisliti o tome kako će izgledati vaš otok. Vaš je zadatak sljedeći: dajte ime svom otoku (državi); razgovarajte o tome koji su vaši glavni resursi za život ?; kako izgleda vaša kultura (opišite svoje običaje vezane uz proslave, pozdrave, odjeću itd.); tko što radi? koji su vaši simboli (vjesnik, zastava itd.); osmislite kako će društvo funkcionirati - kojih ćete se pravila držati? Kako donosite odluke?

Sudionici u svojim grupama stvaraju otok i postavljaju kako će on izgledati. U svrhu stvaranja otoka, markeri i flipchart daju se svakoj grupi, tako da mogu zapisati svoje ideje.

³⁷ Delić, Z.(2012): Kulturna i duhovna baština zavičaja, Handbook for teachers, Nansen dijalog centar

³⁸ Delić, Z.(2012): Kulturna i duhovna baština zavičaja, Handbook for teachers, Nansen dijalog centar, Osijek

Drugi dio: Prebacivanje i promjena - posjet drugim otocima (20 minuta)

Zatim sudionici dobivaju upute: Brod za krstarenje došao je po četvero ljudi iz svake skupine kako bi posjetili druge otoke. Međutim, oluja se ponovno dogodi i skupine su sada izmiješane. Na svakom otoku trebao bi biti po jedan predstavnik svake skupine. Zadatak je domaćina na otoku objasniti drugima svoja pravila, kulturu i običaje. Posjetitelji mogu postavljati pitanja i saznati više o otoku.

Treći dio: Povratak na otok (20 minuta)

Pozivaju se sudionici da se vrate na vlastite otoke i međusobno podijele nova saznanja. Sada imaju priliku prilagoditi svoj otok i promijeniti nešto na njemu, na temelju onoga što su čuli.

Četvrti dio: Rasprava i povezivanje sa stvarnim svijetom (30 minuta)

Na kraju se sudionici pozivaju da međusobno predstave svoje otoke u plenumu. Kad je prezentacija svakog otoka gotova, održava se rasprava: Kako ste došli na ideju stvoriti ovaj otok koji ste predstavili? Jeste li se unutar grupe uspjeli složiti oko svega? Kako ste rješavali sukobe, ako ih je bilo? Koje ste potrebe prepoznali kao najvažnije za stvaranje vašeg otoka? Jeste li svoj otok temeljili na već postojećem modelu koji ste poznavali ili ste odlučili stvoriti potpuno novi? Kad ste se vratili s drugih otoka, jeste li nešto promijenili - i zašto da ili ne? Jeste li usvojili ili modificirali elemente svoje kulture s drugima ili ste odbacili sve što ste čuli od drugih kultura? Kako ste se brinuli za sve stanovnike otoka? Koja prava/odgovornosti imaju stanovnici otoka? Kada biste ovo ponovili, biste li učinili nešto drugačije? Zašto ili zašto ne?

Vježba: SVAKA PTICA SVOME STADU (15-30 minuta)³⁹

Dobna skupina: 13-18

Potreban materijal: male naljepnice u četiri boje

Cilj: podizanje svijesti o (grupnoj) pripadnosti i diskriminaciji

Vježba: Učitelj priprema male naljepnice u 4 različite boje. Učenici na trenutak zatvaraju oči, dok im učiteljica stavlja naljepnice na čelo. Tri boje (tri grupe) imat će više članova, dok će naljepnica 4. boje biti stavljena na samo jednog učenika. Bit će "sam", član nijedne skupine.

Učenici otvaraju oči i u tišini se kreću po sobi tražeći svoje „jato“. Grupe se formiraju, ali postoji jedan koji ne pripada. Vježba je gotova kad većina učenika da povratnu informaciju da je završila zadatak. (Tijekom vježbe učenika "koji ne pripada" obično odgurnu svi i sve tri skupine, ali može se dogoditi da ga određena skupina prihvati u svoje jato kad shvati što se događa. Iskustvo za učenika koji "ne pripada" i iskusi odbijanje može biti stresno, iako je ovo samo vježba - pa učitelj treba biti oprezan i dodijeliti ovu ulogu emocionalno stabilnom učeniku, npr. omiljenom u razredu).

Moderirana rasprava: Što se dogodilo? Kako je bilo tražiti svoju grupu? Kako su se osjećali dok nisu pronašli svoju? Kako su se osjećali kad su ju pronašli? Jesu li to mogli sami ili im je netko pomogao? Što

³⁹ Zenzerović Šloser, I. (2014): Znam, razmišljam, sudjelujem, Priručnik za nastavnike: Pomoć u provedni građanskog odgoja i obrazovanja, Centar za Mirovne Studije, Zagreb

se dogodilo sa učenikom koji je bio bez grupe? Kako se osjećao? Kako su se drugi odnosili prema njemu?

Vidimo li te situacije u našem svakodnevnom životu? U našem društvu? Našoj školi? Našem razredu? Što možemo učiniti da to promijenimo?

Vježba: PRIČANJE OSOBNIH POVIJESTI (90 minuta)⁴⁰

Dobna skupina: 13-18

Potrebni materijal: stare fotografije koje učenici donose od kuće

Cilj: učenje o osobnim mikro povijestima u kontekstu različitih zajednica; poboljšati grupnu koheziju, povezati osobne povijesti sa društvenom poviješću, odraziti povijest migracija i međukulturnih kontakata; razvijanje empatije i tolerancije prema drugima i drugačijima.

Vježba: Svaki sudionik na vježbu donosi staru (ne manje od 10 godina) obiteljsku fotografiju, fizički ili digitalno, na ručnom uređaju. Zatim se sudionici podijele u parove, a unutar svakog para oba sudionika međusobno pričaju o slici - kada i gdje je snimljena, tko je na njoj, u kakvom su odnosu te osobe sa sudionikom, u kojem kontekstu je fotografija snimljena i kakav značaj ima za osobu koja ga predstavlja. Tada se svakom paru redom daje riječ i oba predstavljaju fotografiju druge osobe, prepričavajući što više detalja. Zatim se grupi prezentira ideja osobne i obiteljske povijesti koja se odnosi na društvenu povijest njihovih mjesta porijekla, uključujući odraze povijesti migracija i međukulturnog kontakta.

VJEŽBA: MUZEJ OSOBNIH PRIČA - PRIČE ROMA (45 MINUTES)

[HTTPS://MUZEJOSOBNIHPRICA.COM/EN/ABOUT-THE-MUSEUM/](https://muzejosobnihprica.com/en/about-the-museum/)

Dobna skupina: 13-18

Potrebni materijali: računala i mobiteli povezani na internet

Muzej osobnih priča osnovan je iz potrebe propitivanja ukorijenjenih stavova i predrasuda prema manjinama unutar zajednica u kojima živimo i djelujemo, predstavljajući na taj način različite narative kroz fotografiju, predmete i dokumentarni video.

⁴⁰ Marić, D. (2014): Intercultural education through the prism of personal histories, Nansen Dialogue Centre, Osijek

Muzej je otvoren u Osijeku u Hrvatskoj 2020. godine, ali osobne priče postoje i u virtualnom prostoru.

Cilj: učenje o osobnim mikro povijestima u kontekstu različitih zajednica; razvijanje empatije i tolerancije prema drugima i drugačijima (90 minuta)

Vježba: Svaki učenik pogleda i poslušava nekoliko priča ili parovi učenika slušaju istu priču i raspravljaju o njoj. Refleksija na plenum. Što ste naučili iz priče? Kako se osjećate prema osobi o čijoj ste priči naučili? Što znate o Romima? Koji su najčešći stereotipi i predrasude o Romima? Koji su izazovi koje Romi osjećaju danas? Zna li nekoga tko je romskog porijekla?

8. NEVLADINE ORGANIZACIJE I MREŽE KOJE VAM MOGU POMOĆI DA NAUČITE VIŠE

Austrija:

- Volksanwaltschaft <https://volksanwaltschaft.gv.at>
- Amnesty International Österreich <https://www.amnesty.at>
- Verein Menschenrechte Österreich <http://www.verein-menschenrechte.at>
- SOS Menschenrechte http://www.sos.at/index.php?id=179&no_cache=1
- Ludwig Boltzmann Institut für Grund und Menschenrechte <https://bim.lbg.ac.at>
- Österreichisches Institut für Menschenrechte
- <https://www.uni-salzburg.at/index.php?id=65133>
- Österreichische Liga für Menschenrechte <http://www.liga.or.at>
- Das Bündnis für Menschenrechte & Zivilcourage – gegen Diskriminierung & Extremismus <https://www.das-buendnis.at>

Hrvatska:

- Kuća ljudskih prava Zagreb: www.kucaljudskihprava.hr
- GOOD Inicijativa <http://goo.hr/good-inicijativa/>
- Medijska pismenost, Portal za razvoj medijske pismenosti roditelja i djece; <https://www.medijskapismenost.hr/>
- B.a.B.e. Zagreb: [B.a.B.e.](http://www.baabe.hr),
- Centar za mirovne studije Zagreb. [Centar za mirovne studije](http://www.czm.hr),
- [Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću](http://www.documenta.hr),
- GOLJP: [Građanski odbor za ljudska prava](http://www.goljp.hr),
- [Udruga za promicanje istih mogućnosti](http://www.udruga.hr)
- <https://www.ombudsman.hr>

Njemačka:

- advd: Antidiskriminierungsverband Deutschland (<https://www.antidiskriminierung.org>)
- Mobile Beratung gegen Rechtsextremismus (<https://www.bundesverband-mobile-beratung.de/>)
- Schule ohne Rassismus, Schule mit Courage (<https://www.schule-ohne-rassismus.org/>)
- Bündnis für Demokratie und Toleranz (<https://www.buendnis-toleranz.de/>)
- Gelbe Hand (<https://www.gelbehand.de/>)

Poljska

- Rzecznik Praw Obywatelskich <http://www.brpo.gov.pl/>
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka <http://www.hfhrpol.waw.pl/>
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego PRO HUMANUM <http://prohumanum.org/>
- Fundacja na Rzecz Różnorodności Polistrefa <http://www.polistrefa.pl/>
- Stowarzyszenie Interwencji Prawnej <http://www.interwencjaprawna.pl/>
- Stowarzyszenie Homo Faber <http://www.hf.org.pl/ao/index.php>
- Stowarzyszenie Nigdy Więcej <http://www.nigdywiecej.org/>
- Stowarzyszenie Praw Człowieka im. Haliny Nieć <http://www.pomocprawna.org/>
- Krajowe Stowarzyszenie Antymobbingowe <http://www.mobbing.most.org.pl/>

9. LITERATURA

Aboud, F. E., & Levy, S. R. (2000). Interventions to reduce prejudice and discrimination in children and adolescents

A.Bagić, L.Bognar i M.Uzelac (1994.) Budimo prijatelji, priručnik odgoja za nenasilje i suradnju, naklada Slon.

Amnesty International (2018): MENSCHENRECHTE IN ÖSTERREICH 2018.

(<https://www.amnesty.at/presse/menschenrechte-in-oesterreich-2018/>) Accessed: 16 March 2021.

B.a.B.e; Kratka povijest ljudskih prava URL: <http://www.crnakutija.babe.hr/hr/kratka-povijest/>

Bagić, D. i A. Gvozdanović (2015.) Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj: istraživanje. Zagreb: GOOD inicijativa, GONG i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. URL: <http://goo.hr/wp-content/uploads/2015/09/ISTRA%C5%BDIVANJE-POLITI%C4%8CKE-PISMENOSTI-U%C4%8CENIKA-ZAVR%C5%A0NIH-RAZREDA-SREDNJIH-%C5%A0KOLA.pdf>

Bartulović, M. i Kušević, B. (2016.) Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/86/to_je_interkulturno_obrazovanje.pdf

Bennett, Janet & Milton (2008.) Diversity Training Workshop

Božičević, G.; Mikić, L.J.; Zelić, D.; (2017.) Izgradnja prekretnica u zaštiti ljudskih prava romske zajednice, priručnik za organizatore zajednice. Osijek: Nansen dijalog centar. URL:

<https://drive.google.com/file/d/0Bz3qYH9UBaWcaEk2N3lqa3BwREE/view>

Brajković, S. (ur.) (2015). Odgoj za različitost-obrazovanje za društvenu pravdu. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak

Bundeskanzleramt (o.D): Grund- und Menschenrechte.

(<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/verfassung/grund-und-menschenrechte.html>) Accessed: 26 March 2021.

Bužinkić, E., ur. (2016.) Manifest o interkulturalnom društvu. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/62/Panel_o_interkulturalizmu_CMS_2016..pdf

Council of Europe (2016.) ; Competences for democratic culture - Living together as equals in culturally diverse democratic societies, available at <https://rm.coe.int/16806ccc07>

Council of Europe (2007.); Compasito; Manual on human rights education for children - Edited and co-written by Nancy Flowers; <http://www.eycb.coe.int/compasito/> - KOMPASITO priručnik; URL

<http://europski-dom-sb.hr/wp-content/uploads/kompasito-tisak.pdf>

Čubrilo, S., Krušić, V., Rimac Jurinović, M. (2017.) Odgoj za građanstvo, odgoj za život. Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse. Zagreb. Hrvatski centar za dramski odgoj i Školska knjiga. URL: http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/downloads/2017/03/P91557_Odgoj_za_građanstvo.pdf

Delić, Z.; Uremović, M.; Gajić, N.; Jelečević, N.; Gudlin, J.; Vujović, A.; (2012.) Kulturna i duhovna baština zavičaja, priručnik za nastavnike osnovnih škola. Osijek: Nansen dijalog centar. URL:

<https://docs.google.com/file/d/0Bz3qYH9UBaWcSIB4S09DNkhaQIU/edit>

Van Driel, B., Darmody, M., Kerzil, J., 'Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU', NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union

Education and Teacher Training Agency (2012.); Croatian Citizenship Education Curriculum. ETTA.

Croatia: Zagreb, URL http://www.azoo.hr/images/Kurikulum_gradanskog_odgoja_i_obrazovanja.pdf

Edukatalog <http://edu.goo.hr/>

GOOD Inicijativa; materijali i publikacije za škole <http://goo.hr/materijali-i-publikacije-good-inicijative-za-skole/>

Gear Curriculum (2018): Building Inclusive Intercultural Environments Through Global Civic Education;

GONG, CSI Italia, Cives Foundation, Mirovni Inštitut Ljubljana and Nansen Dialogue Centre;

<https://gear.gong.hr/?p=3355>

Grupa MOST (2009.); Vodič za unapređivanje interkulturalnog obrazovanja;

https://www.researchgate.net/publication/283123055_Vodic_za_unaprednje_interkulturalnog_obrazovanje

Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019. Zaklada Friedrich Ebert (FES) https://www.fes-croatia.org/fileadmin/user_upload/FES_JS_KROATIEN_CROAT_WEB.pdf

Lalić, S., ur. (2013.) Istraživački izvještaj - Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/26/Istrazivacki_izvjestaj_KNJIZNI_BLOK.pdf

Marić, D., ur. (2014.) Interkulturalno obrazovanje kroz prizmu osobnih povijesti. Osijek: Nansen dijalog centar. URL: <https://docs.google.com/file/d/0Bz3qYH9UBaWcc05UbDExYmNjBGM/edit>

Medijska pismenost, Portal za razvoj medijske pismenosti roditelja i djece;

<https://www.medijskapismenost.hr/>

OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf

Put prema ljudskim pravima; Teorija i praksa zaštite ljudskih prava

<https://www.most.hr/Lokalne%20pric%CC%8Ce%20-%20Put%20prema%20ljudskim%20pravima-ad5652c21.pdf>

Sablić, M. (2014.); Interkulturalizam u nastavi; Naklada Ljevak d.o.o;

Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/discrimination/#FirApp>

Zenzerović Šloser, I., ur. (2014.) Znam, razmišljam, sudjelujem - Priručnik za nastavnike: Pomoć u provedni građanskog odgoja i obrazovanja 2. Izdanje. Zagreb: Centar za mirovne studije i Mreža mladih Hrvatske. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/80/GOO_prirucnik_za_nastavnike_Prer2izd_SCREEN.pdf
<http://goo.hr/wp-content/uploads/2014/04/GOO-prirucnik-za-nastavnike.pdf>

Što je interkulturalno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike

https://bib.irb.hr/datoteka/869114.CMS_prirucnik_final.pdf

Vego, L., ur. (2013.) Priručnik o ljudskim pravima s naglaskom na zaštiti prava nacionalnih manjina. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/27/CMS_prirucnik_manjine_KB.pdf

Zimmer, W. (2013.): Smjernice za prepoznavanje slučajeva diskriminacije, Ludwig Boltzmann Institut za ljudska prava, Pučka pravobraniteljica | Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

10. DODATNO ČITANJE

Austrija

Amnesty International (2020): Amnesty Zwischenbericht: Wie sich die Bekämpfung der Corona-Pandemie auf Menschenrechte in Österreich auswirkt. (<https://www.amnesty.at/news-events/amnesty-zwischenbericht-wie-sich-die-bekaempfung-der-corona-pandemie-auf-menschenrechte-in-oesterreich-auswirkt/>). Accessed: 16 March 2021.

Standard.at (2021): UNO empfiehlt Österreich weiterhin mehr Einsatz gegen Diskriminierung. (<https://www.derstandard.at/story/2000123535483/uno-empfiehl-oesterreich-weiterhin-mehr-einsatz-gegen-diskriminierung>). Accessed: 16 March 2021.

Brickner, Irene (2012): Schwarzbuch Menschenrechte: Worüber Österreich schweigt. Residenz Verlag.

BMEIA (o.D): Menschenrechte (<https://www.bmeia.gv.at/europa-aussenpolitik/menschenrechte/>). Accessed: 16 March 2021.

Njemačka

Fischer, Sebastian: Rechtsextremismusprävention. In: Beutel, Wolfgang/ Gloe, Markus/ Himmelmann, Gerhardt/ Lange, Dirk/ Reinhardt, Sybille/ Seifert, Anne: Handbuch Demokratiepädagogik. Frankfurt/M. 2020. (i.E.)

Fischer Sebastian (2013): Rechtsextremismus – Was denken Schüler darüber? Untersuchung von Schülervorstellungen als Grundlage nachhaltiger Bildung. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag.

Fischer, Sebastian: Rechtsextremismus als Herausforderung für den Unterricht. Empirische Zugänge und didaktische Perspektiven. In: Achour, Sabine/ Schedler, Jan/ Elverich, Gabi: Rechtsextremismus in Schule, Unterricht und Lehrkräftebildung, Wiesbaden 2019, S.111-120.

Fischer, Sebastian: Prävention von Rechtspopulismus. Möglichkeiten und Grenzen der schulischen Bildungsarbeit. In: Allmendinger, Björn/ Fähmann, Jan/ Haarfeldt, Mark: Von Biedermännern und Brandstiftern – Rechtspopulismus in Deutschland. VSA-Verlag, Hamburg 2017, S.103-109.

Firsova, E./Wolf, C. (2021): Lehrkräfte und Schüler*innen im Fokus einer antisemitismussensiblen Bildungsarbeit. In: Institut für Demokratie und Zivilgesellschaft [Hrsg.]: Wissen schafft Demokratie. Schwerpunkt Antisemitismus, Band 8. Jena, S. 238–249. Online accesseble: https://www.idz-jena.de/fileadmin/user_upload/PDFS_WSD8/WsD8_Beitrag_Elizaveta_Firsova___Christoph_Wolf.pdf

Kausch S., Wiedemann G. (2011) Zwischen »Neonazismus« und »Ideologien der Ungleichwertigkeit«. In: Forum für kritische Rechtsextremismusforschung (eds) Ordnung. Macht. Extremismus. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-531-93281-1_13

Loermann, J. (2019). Präventive Sensibilisierungsmaßnahmen in der Personalentwicklung zur Reduktion „gruppenbezogener Menschenfeindlichkeit“: Herausforderungen für die erwachsenenpädagogische Gestaltung von inter- und transkulturellen Lernangeboten. Berlin: Hausdruckerei der Humboldt-Universität.

Hrvatska:

Put prema ljudskim pravima; Teorija i praksa zaštite ljudskih prava

<https://www.most.hr/Lokalne%20pric%CC%8Ce%20-%20Put%20prema%20ljudskim%20pravima-ad5652c21.pdf>

Lalić, S., ur. (2013.) Istraživački izvještaj - Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/26/Istrazivacki_izvjestaj_KNJIZNI_BLOK.pdf

Zimmer, W. (2013.): Smjernice za prepoznavanje slučajeva diskriminacije, Ludwig Boltzmann Institut za ljudska prava, Pučka pravobraniteljica | Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske

Bartulović, M. i Kušević, B. (2016.) Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike. Zagreb: Centar za mirovne studije. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/86/to_je_interkulturno_obrazovanje.pdf